

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การรายงานในบทนี้เป็นการนำเสนอบทสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสรุปผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจสำนักรากของเยาวชน

ตอนที่ 2 การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักรากของเยาวชน

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจสำนักรากของเยาวชน

1. ผลการสำรวจสำนักรากด้วยมาตรสำนักรากตามของบริบทสังคมวัฒนธรรมไทย

1.1 เยาวชนโดยภาพรวมมีคะแนนสำนักรากอยู่ในระดับดี โดยเยาวชนมีคะแนนด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาคือการใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก การพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการเป็นสมาชิกพลโลกตามลำดับ

1.2 ตัวแปรที่ส่งผลให้เยาวชนมีสำนักรากต่างกันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีทั้งหมด 10 ตัวแปร ได้แก่

1.2.1 เพศ หญิงมีสำนักรากสูงกว่าชาย

1.2.2 ระดับชั้น เยาวชนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีสำนักรากสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5

1.2.3 สถานที่ตั้งของโรงเรียนที่ศึกษา (เขตพื้นที่การศึกษา) เยาวชนที่ศึกษาในโรงเรียนเขต 1 และ 2 มีสำนักรากสูงกว่าเยาวชนที่ศึกษาในโรงเรียนเขต 3

1.2.4 คะแนนเฉลี่ยสะสม เยาวชนที่คะแนนเฉลี่ยสะสมสูงจะมีสำนักรากสูงขึ้นด้วย

1.2.5 การมีเพื่อนต่างชาติหรือต่างวัฒนธรรม เยาวชนที่มีเพื่อนต่างชาติหรือต่างวัฒนธรรมมากกว่า 3 คน มีสำนักรากสูงกว่าเยาวชนที่ไม่มีเพื่อนต่างชาติหรือต่างวัฒนธรรม

1.2.6 การติดตามข่าวสารต่างประเทศ เยาวชนที่ติดตามข่าวสารต่างประเทศบ่อยครั้งมีสำนักรากสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ติดตามข่าวสารต่างประเทศ

1.2.7 การพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง เยาวชนที่พูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองบ่อยครั้ง มีสำนักรากสูงขึ้นตามไปด้วย

1.2.8 การเรียนภาษาต่างประเทศ (นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ) เยาวชนที่เคยเรียนภาษาต่างประเทศนอกเหนือจากภาษาอังกฤษ มีสำนึกสากลสูงกว่าเยาวชนที่ไม่เคยเรียนภาษาต่างประเทศ

1.2.9 ความสามารถในการพูดภาษาถิ่น เยาวชนที่สามารถพูดภาษาถิ่นนอกเหนือจากภาษากลาง มีสำนึกสากลสูงกว่าเยาวชนที่ไม่สามารถพูดภาษาถิ่นได้

1.2.10 การเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติ เยาวชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติ มีสำนึกสากลสูงกว่าเยาวชนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติ

1.3 ตัวแปรที่ส่งผลให้เยาวชนมีสำนึกสากลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ ศาสนา ภูมิภานา สถานภาพครอบครัว และรายได้ของครอบครัว

2. ผลการสนทนากลุ่มเยาวชนที่มีคะแนนสำนึกสากลในระดับดีมากและน้อยมาก

2.1 ความคิดเห็นของเยาวชนเกี่ยวกับสำนึกสากล

2.1.1 การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ด้านการใช้ภาษาต่างประเทศ เยาวชนทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร การทำงานและการเรียนรู้วัฒนธรรมของต่างชาติ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส และภาษาสเปน

ด้านการอุปโภคบริโภคสินค้าต่างประเทศ เยาวชนกลุ่มหนึ่งเห็นด้วยกับการอุปโภคบริโภคสินค้าต่างประเทศ เพราะสินค้าบางประเภทมีคุณภาพดีกว่าสินค้าไทย และไม่เห็นด้วยกับการกีดกันทางการค้ากับต่างประเทศมากเกินไป เพราะจะทำให้ตลาดของประเทศนั้นๆ ได้รับความกระทบ ในขณะที่เยาวชนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่าสินค้าต่างประเทศมีราคาแพงเกินไป

ด้านการนับถือศาสนา เยาวชนที่มีคะแนนสำนึกสากลดีมากเชื่อว่าการนับถือศาสนาต่างกัน ไม่ได้ทำให้โลกมีสันติภาพได้ยาก เพราะคำสอนของทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนให้เป็นคนดี หากทุกคนเปิดใจยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของศาสนาอื่นก็สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ แต่เยาวชนที่มีคะแนนสำนึกสากลน้อยมากเชื่อว่าศาสนาที่ต่างกันเป็นเหตุทำให้โลกมีสันติภาพได้ยาก

2.1.2 การใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก

เยาวชนทั้งสองกลุ่มให้ความสนใจประเด็นภาวะโลกร้อน เพราะเป็นปัญหาวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโลก โดยเยาวชนที่มีคะแนนสำนึกสากลระดับดีมากเชื่อว่าตน

สามารถช่วยลดภาวะโลกร้อนได้ด้วยวิธีการต่างๆ แต่เยาวชนที่มีสำนึกสากลระดับน้อยมากเชื่อว่าตนเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของสังคมโลกที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้

2.1.3 การพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การส่งกองกำลังไปช่วยเหลือประเทศที่อยู่ในความไม่สงบนั้น เยาวชนทั้งสองกลุ่มเห็นด้วย เพราะเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสามารถนำปัญหาของประเทศนั้นกลับมาเป็นบทเรียนให้แก่ประเทศเราได้ นอกจากนี้ยังเป็นการสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเข้าไปช่วยเหลือต้องศึกษาปัญหาความขัดแย้งของประเทศนั้นๆ ให้ชัดเจน และควรเข้าช่วยเหลือในลักษณะของกองกำลังฟื้นฟูประเทศมากกว่าการโจมตี

2.1.4 การเป็นสมาชิกพลโลก

ด้านการมีสิทธิและเสรีภาพ เยาวชนให้ความเห็นว่า มนุษย์ทุกคนควรได้รับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าแต่ละคนจะมีบทบาทและหน้าที่ทางสังคมแตกต่างกัน

ด้านการอพยพย้ายถิ่นและเปลี่ยนสัญชาติ เยาวชนเสนอว่าการอพยพย้ายถิ่นและเปลี่ยนสัญชาติเป็นเรื่องธรรมดา เป็นสิทธิส่วนบุคคลที่สามารถกระทำได้ แต่รัฐต้องมีมาตรการควบคุมอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับประเทศนั้นๆ

2.2 ความคิดเห็นของเยาวชนเกี่ยวกับอิทธิพลที่ส่งผลต่อสำนึกสากล

โดยภาพรวมเยาวชนให้ความเห็นว่า การอบรมสั่งสอนและการเลี้ยงดูของบิดามารดา การอบรมสั่งสอนของครู การจัดกระบวนการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมสำนึกสากลจากหน่วยงานภายนอก ล้วนมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสำนึกสากลของเยาวชน ทั้งเป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวาง โดยสถาบันครอบครัว สื่อมวลชน และโรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการมีสำนึกสากลของเยาวชนด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก และการพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติค่อนข้างมาก แต่ด้านการเป็นสมาชิกพลโลกสถาบันทางสังคมดังกล่าวไม่ค่อยมีอิทธิพลมากนัก ส่วนองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องจะสนับสนุนการมีสำนึกสากลเฉพาะด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลกเท่านั้น

เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของสำนึกสากลพบว่า ด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม สถาบันครอบครัวมีอิทธิพลมากที่สุด โดยปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญและสนับสนุนการเรียนภาษาต่างประเทศ รองลงมาคือโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรม

ส่งเสริมการใช้ภาษาต่างประเทศที่หลากหลาย ด้านการใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก และการพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สื่อมวลชนและโรงเรียนเป็นบทบาทหลักในการส่งเสริมสำนักสากล โดยสื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และหนังสือพิมพ์ ส่วนโรงเรียนส่งเสริมผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมต่างๆ และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน สำหรับด้านการเป็นสมาชิกพลโลก สถาบันที่มีบทบาทหลักคือ ครอบครัวและโรงเรียน ผ่านการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่และครูอาจารย์ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์

ตอนที่ 2 การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน

1. ผลการสนทนากลุ่มเยาวชน

เยาวชนทั้งสองกลุ่มเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลผ่านการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอน และการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางสังคม ดังต่อไปนี้

1.1 หลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล

เยาวชนเสนอว่าสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาต่างๆ ให้มากขึ้น นอกเหนือจากศาสนาพุทธ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักคำสอนของศาสนาอื่นที่ตนไม่ได้นับถือให้มากขึ้น และควรบรรจุเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสำนักสากลไว้ในหลักสูตรตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

1.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสำนักสากล

เยาวชนให้ความเห็นร่วมกันว่าควรส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม และการอภิปรายในชั้นเรียน โดยบูรณาการสำนักสากลไว้ในวิชาต่างๆ เพิ่มสื่อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร อาทิ การจัดค่าย ชมรม หรือนิทรรศการเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำนักสากล

1.3 บทบาทของผู้สอนในการส่งเสริมสำนักสากล

เยาวชนเสนอให้จัดอบรมครูเกี่ยวกับสำนักสากลเพื่อให้มีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของสำนักสากลมากขึ้น

1.4 การมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม

เขวชนให้ความเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดวิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านสำนึกสากลไปให้ความรู้แก่เขวชนตามโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโครงการศึกษาแลกเปลี่ยนในต่างประเทศ สำหรับโรงเรียนให้จัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ เพื่อเผยแพร่สำนึกสากล ประสานความร่วมมือกับครอบครัว จัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อช่วยปลูกฝังสำนึกสากล จัดวันสำนึกสากล เพื่อให้ผู้เรียนและคนในชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสำนึกสากลร่วมกัน สถาบันสื่อมวลชนควรนำเสนอข่าวและรายการที่สร้างสรรค์และเหมาะสมกับเขวชนให้มากขึ้น

2. ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยโรงเรียน

2.1.1 นโยบายการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากล

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลดังต่อไปนี้

1) การพัฒนานโยบายการศึกษา

1.1) การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลต้องพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งระบบการศึกษา ต้องพัฒนาทั้งผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการวัด ประเมินผล การกำกับติดตามและตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความตระหนักและนำไปสู่การสร้างสำนึกสากลอย่างแท้จริง

1.2) การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลต้องพัฒนาควบคู่กับสำนึกไทย โดยต้องสร้างเขวชนให้ตระหนักถึงความเป็นไทย ชาญซึ่งในวัฒนธรรมไทย ใส่ใจประเด็นปัญหาของสังคมไทย ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนชาติอื่น ใส่ใจประเด็นปัญหาโลก และเข้าใจว่าตนเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคมโลกที่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล

2) นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1) ควรบรรจุสำนึกสากลไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในหลักสูตรแกนกลาง ส่งเสริมการเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของต่างประเทศ ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยเริ่มจากสังคมใกล้ตัวคือประเทศเพื่อนบ้านและขยายไปสู่ประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

2.2) การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสำนึกสากล ต้องพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียนให้มากขึ้น โดยวิธีจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นๆ ต้องมีความหลากหลาย คำนึงถึงศักยภาพและความแตกต่างของผู้เรียน

3) นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาครู

การพัฒนาครูควรบรรจุสำนักสากลไว้ในหลักสูตรวิชาชีพครูในระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างสำนักสากลให้เกิดขึ้นในตัวครูก่อน และเป็นการเตรียมความพร้อมของครูก่อนจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในอนาคต

2.1.2 เป้าหมายการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล

ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่า การศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลต้องเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมสากล อันเป็นคุณธรรมร่วมของมนุษยชาติทุกภาษา เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขอมรับความแตกต่างระหว่างกัน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจสังคมอื่นในโลก ชำรงรักษาสันติภาพและสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นสมาชิกพลโลก

2.1.3 หลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล

1) การจัดสาระการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปการพัฒนาหลักสูตรทั้งการจัดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษา ได้ดังนี้

1.1) การจัดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลาง

(1) ต้องบรรจุสำนักสากลไว้ในหลักสูตรแกนกลางทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาตระหนักถึงความสำคัญและพัฒนาผู้เรียนให้มีสำนักสากล โดยมีการกำหนดเรื่องนี้ให้ชัดเจนและมีน้ำหนักมากขึ้น

(2) ควรเพิ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสำนักสากลในหลักสูตรแกนกลาง ได้แก่ สันติสุขศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา หรือกำหนดเป็นหัวข้อหลักในสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพและสิ่งแวดล้อม การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การส่งเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย และความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม

1.2) การจัดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษา ต้องนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการผ่านทุกสาระการเรียนรู้ โดยมีสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก เนื่องจากมีเนื้อหาที่เอื้อต่อการส่งเสริมสำนักสากลมากที่สุด

2) การจัดกระบวนการเรียนรู้

ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสำนักสากลไว้ดังนี้

2.1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ทักษะแล้วพัฒนาไปสู่ค่านิยม โดยการจัดกระบวนการเรียนต้องเป็นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดผ่านวิธีการต่างๆ ทั้งการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์ และการคิดแก้ปัญหา

2.2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเน้นการปฏิบัติจริง ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนที่แตกต่างกัน

2.3) สำนักสากลต้องจัดผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสาระต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ผ่านกิจกรรมทั้งในหลักสูตรและเสริมหลักสูตร วิถีชีวิตในโรงเรียน การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และจากประสบการณ์ที่ร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติต่างวัฒนธรรม

3) การประเมินผล

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นร่วมกันว่าการประเมินผลเรื่องสำนักสากล ต้องเน้นการประเมินกระบวนการคิดของผู้เรียนเป็นหลัก ควบคู่กับการประเมินองค์ความรู้และการปฏิบัติ ซึ่งต้องเป็นการประเมินอย่างต่อเนื่อง ผ่านวิธีการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ และต้องวัดประเมินผลให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

2.1.4 บทบาทของผู้เรียนในการส่งเสริมสำนักสากล

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นร่วมกันว่าการสร้างสำนักสากลให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะกระบวนการคิด โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดแก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งทักษะดังกล่าวต้องเกิดจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผู้เรียนจึงต้องใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งให้ความเห็นว่าผู้เรียนอาจไม่ใช่บทบาทหลักในการส่งเสริมสำนักสากล แต่ผู้เรียนต้องได้รับการปลูกฝัง ชี้นำจากผู้สอน ผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ

2.1.5 บทบาทของผู้สอนในการส่งเสริมสำนักสากล

ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปบทบาทของผู้สอนได้ดังต่อไปนี้

1) ผู้สอนต้องสร้างสำนักสากลให้เกิดขึ้นในตนก่อน ต้องเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่ละเลยความเป็นไทย การพัฒนาผู้สอนต้องเริ่มจากการส่งเสริมสำนักสากลผ่านการเรียนการสอนวิชาชีพครูในระดับอุดมศึกษาและต่อเนื่องมาถึงการพัฒนาผู้สอนในสถานศึกษา สถาบันการศึกษาที่ผลิตครูต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ สำนักสากลต้องเป็นหนึ่ง

ในปรัชญาการศึกษาของครู โดยนำไปบรรจุในหลักสูตรวิชาชีพครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนาครูให้มีสำนึกสากล

2) ผู้สอนต้องสามารถจัดหลักสูตรและวิเคราะห์เนื้อหาที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสำนึกสากล โดยบูรณาการผ่านสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนปรับเปลี่ยนวิธีจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

3) ผู้สอนต้องมีบทบาทในการกระตุ้นผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้ สนใจค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยต้องเข้าใจจิตวิทยาการศึกษาควบคู่กับการสอนทักษะชีวิต และต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยครอบครัว

ผู้เชี่ยวชาญเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยครอบครัว สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีโลกทัศน์กว้าง ขอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาเด็ก

2) ผู้ปกครองต้องสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และสนับสนุนประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ได้แก่ การติดตามข่าวสารต่างๆ และร่วมกันอภิปรายในครอบครัว สนับสนุนโอกาสการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติต่างวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ

3) ครอบครัวต้องเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลร่วมกับโรงเรียน โดยโรงเรียนต้องเป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมเชื่อมโยงการจัดการศึกษาระหว่างครอบครัวกับโรงเรียนให้สอดคล้องกัน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ปกครอง และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองในรูปแบบต่างๆ

2.3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยชุมชน และสถาบันทางสังคม

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปประเด็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยชุมชนและสถาบันทางสังคมอื่นได้ดังนี้

1) การจัดการศึกษาโดยชุมชนต้องเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับชุมชนผ่านวิธีการต่างๆ ที่สอดคล้องกับทรัพยากร แหล่งการเรียนรู้และวิถีชีวิตของคนในชุมชน และรัฐต้องส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้ให้กับผู้นำชุมชน

2) การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลโดยสื่อมวลชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและยากต่อการควบคุม สื่อจะต้องมีความรับผิดชอบต่อ

การนำเสนอข่าว มีวิธีการสะท้อนภาพข่าวความรุนแรงอย่างไร ให้ถือต่อการส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญบางท่านเสนอว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการส่งเสริมสำนักสากลคือโรงเรียนและครอบครัวต้องเตรียมเยาวชนให้รู้เท่าทันสื่อ รู้จักบริโภคสื่ออย่างมีวิจารณญาณ

3) ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้มีกลุ่มหรือตัวแทนสังคมเพื่อคัดกรองเนื้อหาในสื่อต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมกับเยาวชน สร้างมาตรการทางสังคม และสร้างสำนักสากลให้เป็นค่านิยมที่คนในสังคมยอมรับร่วมกัน

4) หากในอนาคตสังคมให้ความสำคัญกับสำนักสากลมากขึ้น และกำหนดให้การส่งเสริมสำนักสากลเป็นวาระแห่งชาติ หน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันวางแผนนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีสำนักสากลของเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการควรเป็นหน่วยงานหลักในการติดต่อประสานงานร่วมกับกระทรวงอื่นๆ โดยเฉพาะกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกระทรวงวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการสำรวจสำนักสากลของเยาวชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน มีประเด็นน่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. จากการวัดสำนักสากลและการสนทนากลุ่มเยาวชน โดยภาพรวมพบว่าเยาวชนมีคะแนนสำนักสากลอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันเยาวชนไทยเริ่มต้นตัว ตระหนักถึงปัญหาของสังคมไทย และสังคมโลกมากขึ้น ทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย วิกฤตการณ์พลังงาน ภาวะโลกร้อน สงครามและการก่อการร้าย มีความปรารถนาที่จะให้สังคมไปสู่สันติภาพ จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะจัดแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน ซึ่งเยาวชนเหล่านี้จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ สำหรับการปลูกฝังสำนักสากลให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม

2. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และ/หรือมีอิทธิพลต่อสำนักสากลของเยาวชนในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เพศ คะแนนเฉลี่ยสะสม การมีเพื่อนชาวต่างชาติหรือต่างวัฒนธรรม การติดตามข่าวสารต่างประเทศ การเรียนภาษาต่างประเทศ การเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวต่างชาติ และการจัดเวลาผ่านสถาบันครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสถาบันทางสังคมอื่น ซึ่งตัวแปรดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา นอกจากตัวแปรดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยพบว่าระดับชั้น สถานที่ตั้งของโรงเรียนที่ศึกษา (เขตพื้นที่การศึกษา) การพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง ความสามารถในการพูดภาษาถิ่น และการจัดเวลาทางสังคมผ่านสถาบันสื่อมวลชน เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และ/หรือมีอิทธิพลต่อสำนักสากลของเยาวชนเช่นกัน

เมื่อพิจารณาจำแนกตามระดับชั้น เยาวชนที่ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะมีค่าเฉลี่ยสำนึกสากลสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์ของการจัดเนื้อหาในแต่ละระดับ ชั้นกับสำนึกสากลของเยาวชน เนื่องจากเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในช่วงวัยเดียวกัน วุฒิภาวะจึงไม่แตกต่างกันมากนัก การศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องในทุกระดับชั้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มเยาวชนที่เสนอให้บรรจุสำนึกสากลไว้ในหลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตามสมควรแก่ช่วงชั้น

สถานที่ตั้งของโรงเรียนที่ศึกษา (เขตพื้นที่การศึกษา) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสำนึกสากล โดยเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 และ 2 จะมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเยาวชนในเขต 3 เนื่องจากบริบททางสังคมในเขตพื้นที่การศึกษา 1 มีความเจริญในด้านต่างๆ มีแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนทรัพยากรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสำนึกสากลมากกว่า

นอกจากนี้เยาวชนที่มีความสามารถในการพูดภาษาถิ่นจะมีค่าเฉลี่ยสำนึกสากลสูงกว่าเยาวชนที่พูดภาษาถิ่นไม่ได้ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่สามารถพูดภาษาถิ่นอื่นที่ไม่ใช่ภูมิลำเนาของตน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 68.5 ของเยาวชนที่สามารถพูดภาษาถิ่นได้ เพราะการได้เรียนรู้ภาษาถิ่นอื่นที่ไม่ใช่ภาษาถิ่นของตน เป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงถึงความใจกว้างยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของเยาวชน

สำหรับตัวแปรที่ไม่สัมพันธ์และ/หรือไม่มีอิทธิพลต่อสำนึกสากล ได้แก่ ศาสนา ภูมิลำเนา รายได้ครอบครัว และสถานภาพครอบครัว ซึ่งผลการวิจัยของตัวแปรศาสนาและรายได้ครอบครัวไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของวอลตัน (Walton, 1997) ที่ว่าผู้นับถือศาสนาต่างกันจะมีสำนึกสากลแตกต่างกัน และงานวิจัยของโบทเลอร์ (Boatler, 1992) ที่ว่าผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้มากกว่าจะมีสำนึกสากลต่ำกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่าเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้มีค่าเฉลี่ยสำนึกสากลสูงกว่าเยาวชนในภาคอื่นๆ โดยเฉพาะในองค์ประกอบด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการเป็นสมาชิกพลโลก ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ แสดงให้เห็นว่าเยาวชนปรารถนาที่จะให้สมาชิกสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีการพึ่งพาอาศัยและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

3. จากมาตรสำนึกสากลตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทยมีบางข้อคำถามที่เยาวชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยและเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

3.1 จากข้อคำถาม “ฉันคิดว่าหลักสูตรไม่ควรบังคับให้เรียนภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่นๆ” ที่เยาวชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย แสดงถึงการให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาต่างประเทศของเยาวชน จึงเป็นโอกาสอันดีในการพัฒนาสำนึกสากลของเยาวชน เพราะการ

เรียนภาษาไม่ใช่เพียงแค่เรียนรู้หลักการใช้ภาษา แต่เป็นการเรียนเพื่อเข้าถึงความรู้อื่น เข้าถึงวัฒนธรรมอื่น โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ

3.2 จากข้อคำถาม “ความเชื่อหรือศาสนาที่แตกต่างกัน ทำให้โลกมีสันติภาพได้ยาก” ชาวชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อความข้างต้น ทั้งๆ ที่ชาวชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91.6 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) นับถือศาสนาพุทธ จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าในสังคมไทยไม่ได้มีการกีดกันการนับถือศาสนา ถึงแม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะต้องเผชิญกับปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ และในหลายๆ ครั้ง จะพาดพิงถึงประเด็นความแตกต่างทางศาสนา แต่ความคิดเห็นของชาวชนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความแตกต่างทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยอันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

3.3 จากข้อคำถาม “ทรัพยากรแร่ธาตุในโลกมีเพียงพอสำหรับคนในอนาคตหลายรุ่น” “การถูกทำลายของชั้น โอโซนบริเวณขั้วโลกใต้ ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยน้อยมาก” “เราควรไปซื้อป่าไม้จากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อลดการทำลายป่าไม้ในประเทศ” และ “การล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาเป็นยาบำรุงกำลังของมนุษย์เป็นสิ่งที่ยอมรับได้” ชาวชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อคำถามข้างต้น แสดงถึงการใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลกของชาวชน โดยเฉพาะปัญหาภาวะโลกร้อน (Global warming) และปัญหาวิกฤตด้านพลังงาน ซึ่งเป็นประเด็นทางสังคมที่ทุกคนให้ความสนใจ ข้อคำถามทั้งสองข้ออาจเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นต่อมจิตสำนึกสากลของชาวชนให้หันมาสนใจกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ตลอดจนปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมโลกเพื่อช่วยลดปัญหาดังกล่าว

3.4 จากข้อคำถาม “การติดต่อสัมพันธ์กับประเทศยากจนมีแต่จะเป็นภาระ” ที่ชาวชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย แสดงถึงความตระหนักว่าประเทศของตนยังต้องพึ่งพาอาศัยกับประเทศอื่นๆ ไม่สามารถแยกตัวอยู่ตามลำพังได้ ถึงแม้ว่าประเทศนั้นจะยากจนก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนถึงลักษณะนิสัยที่โดดเด่นของคนไทย นั่นคือความโอบอ้อมอารีและชอบช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปลูกฝังสำนึกสากลให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

4. ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

4.1 นโยบายการศึกษา

4.1.1 การพัฒนานโยบายการศึกษา การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนึกสากลนั้น ผู้ที่กำหนดนโยบายควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากลควบคู่ไปด้วย

เมื่อนำความเป็นมาของสำนึกสากลจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบันมาวิเคราะห์ตามกระบวนการเชิงวิภาษวิธีของมาร์กซ์ (Marx) ในช่วงกระแสลัทธิชาตินิยม (nationalism) และเปลี่ยนผ่านมาสู่ลัทธิสากลนิยม (universalism) ความเป็นมาของสำนึกสากลเริ่มจากแนวคิดชาตินิยมที่ผู้นำ

ประเทศและคนในสังคมต้องการสร้างชาติให้เป็นอิสระ มั่นคง และปลอดภัย เป็นแนวคิดที่สังคมขณะนั้นยอมรับร่วมกัน (thesis) แต่ต่อมาความจงรักภักดีต่อชาติ รวมถึงหมู่ชนที่มีชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมเดียวกับตน ทำให้เกิดปัญหาการให้ความสำคัญกับชาติพันธุ์ของตนเหนือชาติพันธุ์อื่น (ethnocentrism) ก่อให้เกิดลัทธิล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ จนกลายมาเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้คนเริ่มเบื่อกับลัทธิเก่า เป็นการต่อต้านสิ่งที่สังคมยอมรับร่วมกัน (anti-thesis) คนในสังคมแสวงหาแนวคิดใหม่ จึงสนใจลัทธิสากลนิยม ซึ่งในขณะนั้นลัทธิชาตินิยมและลัทธิสากลนิยมยังถูกมองในลักษณะแยกขั้วปฏิปักษ์ ในที่สุดลัทธิชาตินิยมจึงเข้ามาแทนลัทธิชาตินิยมในที่สุด เป็นการสร้างสิ่งที่สังคมยอมรับร่วมกันขึ้นมาใหม่ (synthesis)

จากการสังสมความรู้ของคนในสังคม ในเวลาต่อมาแนวคิดของลัทธิชาตินิยมและลัทธิสากลนิยมได้กลายเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือลัทธิชาตินิยมมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สมาชิกสังคมมีความรักชาติของตนเอง ตระหนักว่าตนเป็นพลเมืองของประเทศ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนโลกทัศน์ของสมาชิกสังคมให้กว้างขึ้น โดยมีความตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคมโลก มีความเป็นพลโลกนั่นเอง แนวคิดทั้งสองขั้วดังกล่าวจึงกลายเป็นแนวคิดที่ช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งที่ว่า แนวคิดเรื่องความเป็นพลโลก คือการสอนให้ผู้เรียน “Act locally, Think globally”

อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของลัทธิสากลนิยมมีลักษณะคล้ายคลึงกับการเข้ามาของลัทธิล่าอาณานิคม หากวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบอร์นสไตน์ (Bernstein) ลัทธิสากลนิยมที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสำนักสากลอาจเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งของประเทศมหาอำนาจที่ต้องการรักษาไว้ซึ่งอำนาจของประเทศตนหรือเป็นกลไกของการสร้างชนชั้นรุ่นใหม่ (mechanism of class reproduction) ที่สามารถปกครองได้ง่าย

การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลจึงต้องคำนึงถึงเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทยและควรจัดควบคู่กับการส่งเสริมสำนักไทยเพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของความเป็นไทยด้วย โดยต้องกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อเตรียมเยาวชนให้พร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานของสังคมไทย โดยการปลูกฝัง (internalization) ให้เยาวชนภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ใส่ใจต่อประเด็นของสังคมไทยเช่นเดียวกับปัญหาของสังคมโลก รู้สึกรู้สีกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์

4.1.2 นโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลควรจัดอย่างต่อเนื่องในทุกระดับชั้น เริ่มจากระดับประถมศึกษาต้องจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้หน้าที่ของตน และความสัมพันธ์ของตนกับสถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

ตลอดจนปฏิบัติคนเป็นพลเมืองดีของประเทศ ในระดับมัธยมศึกษาก็ขยายขอบข่ายของเนื้อหาให้กว้างขึ้น มีการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน และขยายไปสู่ภูมิภาคอื่นของโลก โดยต้องบรรจุสำนักสากลไว้ในหลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรสังคมศึกษาที่เรียกว่า “Widening Horizon Curriculum” ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ขยายจากประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียนไปสู่ประสบการณ์ไกลตัวจากครอบครัว ไปสู่ท้องถิ่น เมือง จังหวัด ประเทศ ภูมิภาค และสังคมโลก (วลัย พานิช, 2549)

4.1.3 นโยบายการพัฒนาครู การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลนั้น ครูต้องสร้างสำนักสากลให้เกิดขึ้นในตนก่อน สอดคล้องกับแนวคิดสำนักฉันทามติของเดอว์ไคม์ (Durkhiem) ที่ครูตามแนวคิดนี้จะต้องตระหนักว่าถึงแม้ตนจะเป็นสื่อของการถ่ายทอดค่านิยมร่วมของสังคม ครูเองก็มีพันธะหน้าที่ต่อสังคมแบบเดียวกัน ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นทั้งผู้มีจริยธรรมและแม่แบบของจริยธรรม การพัฒนาผู้สอนจึงต้องเริ่มจากการส่งเสริมสำนักสากลผ่านการเรียนวิชาชีพครูในระดับอุดมศึกษาและต่อเนื่องมาถึงการพัฒนาผู้สอนในสถานศึกษาด้วย

4.2 หลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล

4.2.1 การจัดสาระการเรียนรู้ จากผลการวิจัยที่พบว่าการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลควรเพิ่มเนื้อหาหรือจัดเป็นสาระเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสำนักสากล ได้แก่ สันติศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา และการเรียนรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคต่างๆ ของโลก สอดคล้องกับทฤษฎีการเข้าใจชนชาติอื่น ที่ชนชาติหนึ่งจะเข้าใจชนชาติอื่นได้อย่างดีนั้น ขึ้นอยู่กับความเข้าใจถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาตินั้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของตนด้วย ซึ่งการเข้าใจชนชาติอื่นจะทำให้เยาวชนเกิดการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ใส่ใจประเด็นปัญหาโลกร่วมกัน ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันเป็นองค์ประกอบของสำนักสากล

4.2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ จากผลการวิจัยที่พบว่าเยาวชนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงจะมีคะแนนสำนักสากลสูงตามไปด้วย แสดงถึงความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการมีสำนักสากลกับระดับสติปัญญา การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลจึงต้องเป็นการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ถึงแม้ว่าการส่งเสริมสำนักสากลจะเป็นการส่งเสริมเฉพาะเจตคติ เนื่องจากการสร้างเจตคตินั้น ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในเรื่องนั้นมากเพียงพอที่จะนำมาปรับเปลี่ยนเจตคติของตนเอง ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าจิตสำนึกของมนุษย์ เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยจากประสบการณ์ต่างๆ และก่อรูปขึ้นในจิตใจกลายเป็นทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยม การเกิดจิตสำนึกจึงมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของมนุษย์ด้วย

นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเน้นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนมากกว่าการท่องจำ เนื่องจากการส่งเสริมสำนักสากลเป็นการพัฒนาเจตคติของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงเจตคติของผู้เรียนนั้นจะต้องเกิดจากกระบวนการคิดภายในตน ทั้งการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์ และการคิดแก้ปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการตัดสินใจและพิจารณาปรับเปลี่ยนเจตคติของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำนักสากลอาจไม่สำคัญเท่ากับการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน กระบวนการคิดเป็นทักษะที่จะอยู่ในตัวผู้เรียนไปตลอดชีวิต ไม่ว่าจะต้องการพัฒนาเยาวชนให้มีเจตคติในด้านใด ก็จะสามารถส่งเสริมได้โดยง่าย ถ้าสามารถจัดกระบวนการคิดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ ผู้เรียนสามารถคิดได้ตามกระบวนการคิดทั้ง 12 ด้าน ได้แก่ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดเปรียบเทียบ คิดวิพากษ์ คิดเชิงมโนทัศน์ คิดประยุกต์ คิดบูรณาการ คิดแก้ปัญหา คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดอนาคต คิดเชิงกลยุทธ์ และคิดสร้างสรรค์ (สุวิทย์ มูลคำ และคณะ, 2549) ผู้เรียนก็จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม เพราะมีภูมิคุ้มกันที่ดีจากระบบการศึกษา จึงสามารถพิจารณาและเลือกรับข่าวสารต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณได้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงไม่ใช่การสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนากระบวนการคิด ซึ่งผู้สอนสามารถนำเทคนิคการสอน วิธีการสอนทุกอย่างมาใช้ ในการพัฒนาผู้เรียนได้ การออกแบบการสอนวิธีหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (backward design) ที่สามารถตามร่องรอยการเรียนรู้ของผู้เรียนได้มากขึ้น เริ่มจากการกำหนดความรู้ ความสามารถ ที่เป็นเป้าหมายหรือมาตรฐานการเรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียน ซึ่งได้มาจากหลักสูตร และจึงกำหนดร่องรอยหรือหลักฐานแห่งการเรียนรู้(Performances) ที่ยอมรับได้ว่าผู้เรียนได้บรรลุตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการเรียนรู้แล้ว จากนั้นจึงนำไปสู่การวางแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยแก้ปัญหาคความไม่เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรและการประเมินผลผู้เรียน (ศูนย์ปฏิบัติการกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) รายละเอียดของการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับปรากฏในภาคผนวก

4.3 บทบาทของผู้เรียนในการส่งเสริมสำนักสากล

จากผลการวิจัยที่ว่า ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของตนเอง ต้องเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมสำนักสากลให้เกิดขึ้นในเยาวชนนั้น ไม่ได้เป็นการส่งเสริมโดยการป้อนให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว (passive) แต่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (active) โดยชวนขยายหาวิธีการต่างๆ ที่จะพัฒนาดตนเองให้เป็นผู้มีสำนักสากล และส่งผ่านเจตคติที่ดีของตนสู่คนรอบข้างในสังคมด้วย คำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญที่ว่า “ถ้าเยาวชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี เขาก็จะสามารถเปลี่ยนคนรอบข้างได้”

4.4 บทบาทของผู้สอนในการส่งเสริมสำนักสากล

การส่งเสริมสำนักสากลในโรงเรียนนั้น ผู้สอนมีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะส่งผ่านเจตคติสำนักสากลต่อผู้เรียน ซึ่งแต่ละบุคคลมีศักยภาพต่างกัน การจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงต้องจัดอย่างหลากหลายตามไปด้วย โดยผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา เพื่อที่จะหาวิธีให้การศึกษแก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สำหรับเรื่องวิธีการสอน เทคนิคการสอนที่มีอย่างหลากหลายในปัจจุบัน สามารถนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสำนักสากลให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดคือ การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ของผู้สอนให้เป็นผู้มีจิตใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลกมากมาย กับปัญหาในประเทศ ตระหนักถึงการที่มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนเชื่อว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ซึ่งทักษะพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้สอนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นคือกระบวนการคิด การพัฒนากระบวนการคิดในผู้สอนจึงเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ถ้าผู้สอนมีทักษะการคิดที่ดีแล้ว ก็จะสามารถถ่ายทอดทักษะที่ตนมีสู่ผู้เรียนได้โดยง่าย

4.5 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลโดยครอบครัว

สถาบันครอบครัวยังคงเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความคิดของเยาวชนในทุกๆ องค์ประกอบ การให้การศึกษแก่กลุ่มพ่อแม่ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำนักสากลจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่ที่สำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนโลกทัศน์ของพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่มีโลกทัศน์กว้างแล้ว ลูกก็มีแนวโน้มที่จะมีโลกทัศน์กว้างขึ้นตามไปด้วย ผ่านกระบวนการขัดเกลาในสถาบันครอบครัว อันเป็นสถาบันแห่งแรกในชีวิต ผู้สอนจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมโยงผู้ปกครองกับโรงเรียนให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีทั้งระหว่างผู้ปกครองกับผู้สอนและผู้เรียน เมื่อผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการศึกษาแล้ว เขาก็จะสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนได้ เป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่กับมุมมองของเด็ก อีกทั้งการที่ผู้ปกครองต้องเข้ามาเป็นผู้การศึกษาแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองก็จะได้รับการศึกษาไปในตัวด้วย

4.6 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลโดยชุมชน และสถาบันทางสังคมอื่น

การปลูกฝังเยาวชนให้มีสำนักสากลได้นั้นจะต้องทำทั้งสองทางพร้อมกัน ทางหนึ่งคือต้องส่งเสริมให้เยาวชนมีสำนักสากลด้วยวิธีการจัดการศึกษาที่หลากหลาย พร้อมกันนั้นก็ต้องพยายามหาวิธีการผลักดัน ส่งเสริม หนุนจูงให้สังคมทั่วไปทั้งกลุ่มคนและองค์กรต่างๆ สร้างกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมสำนักสากลด้วย เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกสังคมนั้น แต่ละบุคคลไม่ได้มีหน้าที่เป็นผู้กระทำ (active) หรือผู้รับ (passive) เพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำหน้าที่ทั้งสองอย่างควบคู่กันไป ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ เรื่องความเป็นตัวตนหรืออัตตะ (self) ของมีด (Mead) ที่กล่าวถึงกระบวนการต่างๆ ในสังคมนั้น บุคคลไม่ได้เป็นผู้รับ (passive) แต่เป็นผู้กระทำ (active) โดยแสดงพฤติกรรมผ่านการคิดและให้

ความหมายกับสิ่งนั้นๆ ก่อนแสดงออกมา มนุษย์จะใช้ภาษาแสดงความต้องการของตนเองและเป็นวิถีทางในการพัฒนาตัวตน ในที่นี้หมายถึงการส่งเสริมสำนักสากลให้เข้าไปอยู่ในตัวตน (self) ของเยาวชนส่วนที่ผ่านการขัดเกลาทางสังคมแล้ว (ME) โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตนเอง (significant others) ได้แก่ พ่อแม่ ครูอาจารย์ กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และบุคคลในสถาบันสังคมอื่น ซึ่งเยาวชนจะทำหน้าที่เป็นผู้รับ (passive) แต่ในขณะเดียวกันเยาวชนที่มีสำนักสากลแล้วก็จะทำหน้าที่เป็นผู้กระทำ (active) และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) เพื่อส่งผ่านเจตคตินี้ไปสู่สมาชิกสังคมอื่นๆ ด้วย

การส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชนโดยชุมชนและสถาบันอื่น ควรเน้นการส่งเสริมกระบวนการคิดของเยาวชนมากกว่าการสนับสนุนด้านเนื้อหา เนื่องจากการพัฒนากระบวนการคิดของเยาวชนมีความสำคัญมากกว่าสำนักสากล เพราะการที่เยาวชนจะสร้างสำนักสากลให้เกิดขึ้นในตนนั้น จำเป็นต้องมีทักษะการคิดที่ดีเป็นพื้นฐานก่อน และการพัฒนาการคิดเป็นการพัฒนาเชิงกระบวนการที่ต้องส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นหน้าที่หนึ่งของสถาบันสังคมอื่นที่จะเข้ามาช่วยส่งเสริมการมีสำนักสากลของเยาวชน โดยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของเยาวชน ร่วมกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนควบคู่กันไป

นอกจากนี้การส่งเสริมสำนักสากลในกลุ่มเยาวชนและสังคมทั่วไปทั้งกลุ่มคนและองค์กรต่างๆ จะช่วยส่งเสริมสำนักสากลให้กลายเป็นสำนึกร่วมของสมาชิกสังคม เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเดอว์ไรม์ (Durkheim) ที่ให้ความสำคัญกับการรักษาค่านิยมร่วมของสังคมในด้านค่านิยม (value consensus) โดยทำให้สมาชิกสังคมเห็นว่าความเชื่อของส่วนรวมมีแรงเหนือกว่าความคิดความเชื่อส่วนบุคคล แต่ก็ไม่ได้ละเลยความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งค่านิยมร่วมจะสร้างได้จากการศึกษาจริยธรรม (moral education) เพื่อให้สมาชิกมีแบบแผนความเชื่อเหมือนกัน และเป็นการควบคุมทางสังคมที่มีอำนาจมาก เพราะเมื่อผ่านการขัดเกลาทางสังคมแล้ว สมาชิกจะยึดถือเป็นแบบแผน และขัดขวางการกระทำที่ขัดกับแบบแผนนั้น การส่งเสริมสำนักสากลผ่านการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

5. จากการสนทนากลุ่มเยาวชน โดยภาพรวมเยาวชนให้ความเห็นว่ากลุ่มตัวแทน (agent) ที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาทางสังคมเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน ได้แก่ บิดามารดา ครู กลุ่มเพื่อน และสื่อต่างๆ แต่ตัวแทนของการขัดเกลาทางสังคมตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา ประกอบด้วย ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงว่าเยาวชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวแทนทางศาสนาและกลุ่มอาชีพมากนัก โดยเฉพาะตัวแทนทางศาสนา จากประเด็นคำถามในมาตรสำนักสากลฯ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการพึงพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอย่างมาก ผลการวิจัยนี้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเยาวชนไทยเริ่มห่างไกลจากศาสนามากขึ้น ศาสนากลายเป็นเรื่องไกลตัวของเยาวชน ผู้กำหนดนโยบายจึง

ควรวางแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้และปฏิบัติตนในฐานะศาสนิกชนที่ดีของศาสนาที่ตนนับถือ

6. หากมีการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชนทั้งในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางสังคมอื่น โรงเรียนควรมีบทบาทมากที่สุดเพราะโรงเรียนมีหน้าที่หลักในการให้การศึกษาและขัดเกลาเยาวชนสู่สังคม ส่วนสถาบันอื่นๆ เป็นบริบทของการศึกษา ที่จะช่วยส่งเสริมสำนักสากล ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพาร์สันส์ (Parson) สำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม ที่ว่าโรงเรียนเป็นสื่อของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เริ่มตั้งแต่เยาวชนเข้ารับการศึกษาแบบเป็นทางการ อันเป็นจุดเริ่มที่เยาวชนจะได้แนวอบรมจากแหล่งอื่นนอกจากครอบครัว และเหตุที่โรงเรียนทำหน้าที่ได้ดีเพราะโรงเรียนเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของสถานภาพและบทบาท โดยสถานภาพในโรงเรียนไม่ใช่สถานภาพตามชาติกำเนิด แต่เป็นสถานภาพตามคุณวุฒิ การได้มาซึ่งสถานภาพจะต้องผ่านการแสดงพฤติกรรมตามงานที่ครูกำหนด ครูจึงเป็นสื่อของระบบสังคมโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวต้องเป็นสถาบันแรกที่ปลูกฝังสำนักสากลให้แก่เยาวชน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (primary socialization) ร่วมกับการสร้างบุคลิกภาพและให้เยาวชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตในสังคมของตนเอง เมื่อเยาวชนเริ่มเข้าสู่วัยเรียน สื่อสำคัญในการขัดเกลาสมาชิกสังคมคือโรงเรียน โดยโรงเรียนจะทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมขั้นที่สอง (secondary socialization) ให้เยาวชนเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของสังคมในระดับที่กว้างขึ้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมสำนักสากล

7. สื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการมีสำนักสากลของเยาวชน เนื่องจากเยาวชนสามารถเข้าถึงสื่อได้ง่ายและยากต่อการควบคุม การนำเสนอข้อมูลข่าวสารจึงต้องกระทำอย่างมีความรับผิดชอบและนำเสนออย่างสร้างสรรค์ ไม่ให้เกิดการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทั้งจากตัวสื่อมวลชนเอง หรือจากผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฮาเบอมาส (Habermas) ที่ว่าบุคคลต้องได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี (ideal speech communication) แต่ต้องนำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้นโดยปราศจากอคติ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสำนักสากลของเยาวชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสำนักสากล โดยกำหนดให้สำนักสากลเป็นวาระแห่งชาติ เป็นประเด็นทางสังคมเพื่อให้หน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกัน

สร้างยุทธศาสตร์แห่งชาติเพื่อส่งเสริมสำนักสากล โดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และสถาบันทางสังคมอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. กระทรวงศึกษาธิการต้องสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลให้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติ กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางให้มีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน ได้แก่ วิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา สันติศึกษา เพิ่มเติมจากการสอดแทรกเนื้อหาในสาระการเรียนรู้อื่น และควรส่งเสริมการพัฒนากระบวนการคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เยาวชนมีสำนักสากลควบคู่ไปด้วย

3. กระทรวงวัฒนธรรมควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยและสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมและกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอข้อมูลข่าวของสื่อต่างๆ ที่แฝงไปด้วยความรุนแรงทางด้านภาษาและความรุนแรงทางเพศ ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจะเข้ามาทำหน้าที่แล้วก็ตาม แต่การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังมีปรากฏไม่มากนัก อีกทั้งหน่วยงานดังกล่าวยังไม่มีการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน

4. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมสำนักสากล เพื่อสร้างพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับสำนักสากลให้กับสมาชิกสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมสำนักสากลในสถาบันครอบครัว ให้พ่อแม่ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของสำนักสากล ควรสร้างเครือข่ายและร่วมกันหาวิธีการส่งผ่านเจตคตินี้สู่เยาวชนอย่างจริงจัง

5. เครือข่ายทางสังคมของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ดำเนินการอยู่แล้ว ควรจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ พัฒนาทักษะและการมีเจตคติด้านสำนักสากล ทั้งกิจกรรมระหว่างสมาชิกเครือข่ายผ่านกระบวนการสานเสวนา (dialogue) หรือการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวให้มากขึ้น

6. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ควรตระหนักถึงความสำคัญของสำนักสากล โดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาแต่ละแห่งว่ามีการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลมากน้อยเพียงไร โดยจำแนกตามองค์ประกอบของสำนักสากล ได้แก่ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก การพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการเป็นสมาชิกพลโลก

7. ในระดับโรงเรียนควรพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล โดยนำทรัพยากรหรือแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการส่งเสริมสำนักสากลมาบูรณาการผ่านสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยให้สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสำนักสากล

8. ผู้สอนควรจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำนักสากล ทักษะและเจตคติ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดวิพากษ์ คิดแก้ปัญหา มีทักษะการตัดสินใจ เพื่อนำไปปรับเปลี่ยนเจตคติของตนเอง ได้ ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวให้ได้ผลจะต้องทำควบคู่กับการประเมินผลที่เป็นรูปธรรม มากขึ้น โดยใช้วิธีการประเมินผลอย่างหลากหลาย ทั้งจากการอภิปรายในชั้นเรียน การสอบ ความคิดรวบยอด และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

9. สถาบันการศึกษาที่ผลิตครูควรเพิ่มเนื้อหาเรื่องสำนักสากลไว้ในหลักสูตรวิชาชีพครู และกำหนดให้สำนักสากลเป็นปรัชญาการศึกษาของครู เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและ ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาสำนักสากลของเยาวชนเป็นการศึกษาเจตคติ (attitude) อันเป็นความรู้สึกหรือ ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อโลก การวัดด้วยมาตรสำนักสากลตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทย จึงอาจเป็นเพียงการวัดความรู้ความเข้าใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสำนักสากล และเป็นเครื่องมือใน การจำแนกเยาวชนตามความรู้ความเข้าใจนั้นๆ ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรศึกษานักสากลใน ลักษณะการแสดงพฤติกรรมของเยาวชน ควบคู่กับการศึกษาด้วยมาตรวัดสำนักสากลดังกล่าว

2. การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากล ควรศึกษาจากความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ กลุ่ม ที่เป็นตัวแทนทางสังคม (social agent) ในกระบวนการจัดเกล้าทาง สังคม (socialization) เพื่อส่งเสริมให้เกิดเจตคตินี้ในสังคม ทั้งกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง สื่อมวลชน ตัวแทนจากชุมชนและสถาบันทางสังคมอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และตัวแทน เยาวชน